

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Hodnotová orientace středoškolských studentů

Bakalářská práce

Autor: Blanka Vojtová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Tomáš Komárek

Zadání bakalářské práce

Autor: Blanka Vojtová

Studium: P14P0703

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání, Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: Hodnotová orientace středoškolských studentů

Název bakalářské práce AJ: Value Orientation of Secondary School Students

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou hodnotové orientace středoškolských studentů. Teoretická část se skládá ze dvou hlavních kapitol. První kapitola charakterizuje období adolescence. Pozornost je věnována především psychickým a vývojovým změnám. Také je zde nastíněn vliv sociálního prostředí, tedy vliv rodiny, školy a vrstevnické skupiny. Druhá kapitola vymezuje hodnotovou orientaci, klasifikaci hodnot a utváření hodnotového systému jedince. Praktická část obsahuje kvantitativní výzkum, jehož cílem je zjistit pomocí dotazníku, jaké hodnoty preferují studenti gymnázia.

LANGMEIER, Josef. KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9. VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie I: dětství a dospívání. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 80-246-0956-8. THOROVÁ, Kateřina. Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015, 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6. MIKŠÍK, Oldřich. Psychologické teorie osobnosti. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2007, 269 s. ISBN 978-80-246-1312-3. CAKIRPALOGLU, Panajotis. Psychologie hodnot. 2., dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 376 s. ISBN 978-80-244-2295-4.

Garantující pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Tomáš Komárek

Oponent: PhDr. Jana Doležalová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 11.2.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 6. 4. 2017

.....
Blanka Vojtová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce PhDr. Mgr. Tomáši Komárkovi za odborné vedení, podnětné připomínky a cenné rady, které mi při tvorbě práce poskytoval.

Anotace

VOJTOVÁ, Blanka. *Hodnotová orientace středoškolských studentů*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 56 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou hodnotové orientace středoškolských studentů. Teoretická část se skládá ze dvou hlavních kapitol. První kapitola charakterizuje období adolescence. Pozornost je věnována především psychickým a vývojovým změnám. Také je zde nastíněn vliv sociálního prostředí, tedy vliv rodiny, školy a vrstevnické skupiny. Druhá kapitola vymezuje hodnotovou orientaci, klasifikaci hodnot a utváření hodnotového systému jedince. Praktická část obsahuje kvantitativní výzkum, jehož cílem je zjistit pomocí dotazníku, jaké hodnoty preferují studenti gymnázia.

Klíčová slova: adolescence, dospívající, vývojové změny, hodnoty, hodnotová orientace.

Annotation

VOJTOVÁ, Blanka. *Value orientation of secondary school students*. Hradec Králové: Faculty of Education of the University of Hradec Králové, 2017. 56 p. Bachelor thesis.

This bachelor thesis focuses on the issues of the value orientation of secondary school students. The theoretical part consists of two main chapters. The first chapter describes the period of adolescence. Primarily, the attention is paid to the psychological and developmental changes. The influence of social environment, including family, school and peer group influence, is indicated there as well. The second chapter defines the value orientation, the classification of values and the formation of value system of the individual. The practical part contains the quantitative research. Its aim is to find out, using a questionnaire, which values are preferred by the grammar school students.

Keywords: adolescence, adolescent, developmental changes, values, value orientation.

OBSAH

I	ÚVOD	8
II	TEORETICKÁ ČÁST	9
1	Období dospívání - adolescence	9
1.1	Tělesné proměny	10
1.1.1	Tělesné proměny u chlapců	11
1.1.2	Tělesné proměny u dívek	12
1.2	Kognitivní změny.....	12
1.3	Vývoj identity.....	13
1.4	Emocionální vývoj.....	15
1.5	Socializace	16
1.5.1	Vztahy s rodiči a sourozenci	17
1.5.2	Vztahy s vrstevníky, první milostné vztahy	18
1.5.3	Vztahy ve škole a v zaměstnání.....	19
2	Životní hodnoty.....	20
2.1	Podmíněnost hodnot.....	22
2.2	Funkce hodnot	23
2.3	Klasifikace hodnot	24
2.4	Vývoj hodnotové orientace adolescentů	26
III	VÝZKUMNÁ ČÁST	29
3	Výzkumné cíle a předpoklady	29
4	Metodologie výzkumu.....	29
5	Výzkumný soubor.....	30
6	Výsledky.....	31
7	Diskuse	42
7.1	Limity a možnosti výzkumu	44
IV	ZÁVĚR.....	46
V	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
VI	SEZNAM TABULEK	51
VII	SEZNAM PŘÍLOH	52

I ÚVOD

Každý člověk během svého života prochází několika vývojovými obdobími, od dětství, dospívání, dospělosti až ke stáří. V těchto etapách jedinec zažívá různé změny v prožívání a chování, ale také přehodnocuje své zájmy, potřeby, postoje a životní hodnoty. Hodnotová orientace člověka se vyvíjí a utváří především v období adolescence, kdy si jedinec začíná uvědomovat podstatu hodnot, a proto jsem si pro bakalářskou práci vybrala téma *Hodnotová orientace středoškolských studentů*. Tato tematika je ve školství aktuální, a to především z důvodu, že hlavním cílem pedagogů je zjišťovat hodnotovou orientaci studentů a zároveň je vést správným směrem, tedy k morálním a společenským hodnotám.

Tato bakalářská práce se proto věnuje problematice dospívání a životních hodnot. V první kapitole teoretické části se zaměřím na vývojové období adolescence, kde nejprve obecně charakterizuji tuto životní etapu. Poté se budu zabývat tělesnými proměnami u chlapců a dívek, dále změnami v prožívání, chování, ve způsobu myšlení a formováním identity. Také se pokusím nastínit vliv sociálního prostředí na vývoj jedince. Druhá kapitola bude pojednávat o vzniku hodnot a procesu hodnocení. V první řadě se pokusím definovat samotný pojem hodnota, dále budu zkoumat různé funkce hodnot, klasifikace hodnot dle přístupů jednotlivých autorů, vliv sociálních podmínek na utváření hodnotového systému jedince a na závěr vývoj hodnotové orientace adolescentů.

Na teoretickou část práce bude navazovat výzkumná část, ve které si stanovím hlavní cíle a předpoklady výzkumu. Také zde uvedu popis metody kvantitativního výzkumu a výzkumného souboru, na kterém bude dotazníkové šetření uskutečněno. Zjištěné výsledky budou zřehledněny pomocí tabulek a doplněny o stručné komentáře. V závěru praktické části budu interpretovat získaná data a pokusím se je porovnat s teoretickými předpoklady jednotlivých autorů.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jaké hodnoty upřednostňují, nebo naopak nepovažují za důležité studenti středních škol a jaké rozdíly se v hodnotové orientaci objevují mezi dívkami a chlapci.

II TEORETICKÁ ČÁST

1 Období dospívání – adolescence

Období mezi dětským a dospělým věkem člověka se nazývá dospívání (Vágnerová, 2005). Toto vývojové období rozdělujeme na dvě velké fáze, pubescenci a adolescenci. Adolescence je životní etapa, jejíž název vznikl z latinského slova „adolescere“, což znamená dospívat, dorůstat, mohutnět (Macek, 2003). V této etapě dospívání, trvající přibližně mezi 15. a 20. rokem života člověka, jedinec dosahuje všech předpokladů dospělosti (Skorunková, 2013). Je těžké určit přesný začátek a konec tohoto dlouhého vývoje, proto autoři uvádí různá členění a věková rozmezí.

Macek (2003) adolescenci člení na tři fáze:

1. **Časná adolescence**, jejíž datace je v rozmezí od 10 (11) do 13 let,
2. **Střední adolescence**, která trvá od 14 do 16 let,
3. **Pozdní adolescence** a její časová lokalizace mezi 17. – 20. rokem.

Vágnerová (2005) rozlišuje pouze dvě etapy:

1. **Raná adolescence**, která trvá mezi 11. – 15. rokem,
2. **Pozdní adolescence** s datací mezi 15. – 20. rokem.

Langmeier a Krejčířová (2006) diferencují dvě velké fáze:

1. **Období pubescence**, trvající od 11 do 15 let, členěné na další fáze,
  - a) Fáze prepuberty neboli první pubertální fáze,
  - b) Fáze vlastní puberty, jinými slovy druhá pubertální fáze,
2. **Období adolescence** v rozpětí mezi 15. – 22. rokem.

Langmeier, Langmeier a Krejčířová (1998) rozlišují různá hlediska charakterizující dospívání. Z biologického hlediska se toto období vyznačuje objevením prvních sekundárních pohlavních znaků, dovršením reprodukční schopnosti a úplným ukončením tělesného vývoje. V psychologickém smyslu je adolescence dobou, kdy dochází k zesílení sexuálních sklonnů a následně k jejich uspokojování. Současně se

u dospívajících naplno rozvine schopnost abstraktního myšlení. Podle sociálního aspektu je období dospívání považováno jako výjimečné stadium mezi dětstvím a dospělostí. V dřívější době byl jedinec chápán odlišně, a to jako dítě, které mělo omezená práva nebo jako dospělý účastník se celého společenského života (1998).

Všechny tyto změny, jak psychické, tělesné i sociální, probíhají v určité vzájemnosti, ale ne zcela paralelně. Někteří dospívající jsou tělesně vyzrálejší, ale rozumově zůstávají ještě dětmi. Může tomu být i naopak, jsou jedinci, kteří rozumově vyspěli natolik, že už nechtějí být pokládáni za děti. Langmeier, Langmeier a Krejčířová (1998) tuto odlišnost ve stupni vyspělosti u stejného jedince označují jako „intraindividuální variabilitu“. Vágnerová (2005, s. 321) říká, že „*současní dospívající chápou dětství jako dobu, kterou je třeba co nejrychleji zvládnout a vyrovnat se dospělým, přinejmenším v některých oblastech.*“ Dospívající by na jednu stranu chtěli výhody dospělosti, ale na druhou stranu zavrhnou odpovědný a stereotypní způsob života dospělých. Snaží se být nezávislí na dospělých a chtějí prosazovat svá mínění, kulturu a styl života (Čáp, Mareš, 2001).

Podle Říčana (2004, s. 191) je dospívání velmi obtížným a konfliktním obdobím. Přímou říká, že „*adolescent se má vyznat sám v sobě a najít své místo ve světě, ověřit si, co dokáže a co vydrží, sám sebe najít v nějakém přesvědčení a životním programu. Má dokončit přípravu ke společenskému uplatnění v práci nebo udělat důležitá rozhodnutí v tomto směru (vstup na vysokou školu).*“ Na adolescenta jsou společností kladeny různé nároky, protože se z její strany objevuje snaha naučit jedince vést samostatný život a usiluje o to, aby byl odpovědný za své chování a jednání. Na základě těchto změn může dospívající zažívat stres, a to v podobě úzkosti a strachu z dospělosti (Thorová, 2015). Říčan poznamenává, že na konci tohoto vývoje adolescent pociťuje radost, vnitřní sílu, uklidnění a dochází k rozumovému a emocionálnímu ustálení (Říčan, 2004).

1.1 Tělesné proměny

Adolescenti považují svůj tělesný vzhled za součást identity (Vágnerová, 2005). Všechny vnější změny, které u nich nastanou, jsou předmětem pozornosti (Říčan, 2004). Nespokojenost se svým tělem se převážně vyskytuje u adolescentů mladšího

věku (Trpišovská, 1998). Dospívající mají tendenci se líbit sobě i ostatním a na základě toho drží diety, cvičí, posilují a snaží se dosáhnout svého stanoveného cíle (Vágnerová, 2005). Chlapci pozorují především své svaly a dívky se snaží být krásné a útlé (Skorunková, 2013). Pokud se podobají aktuálnímu ideálu, dochází u nich ke zvýšení sebevědomí a dosahují pocitu, že budou společností přijímáni. Ale může tomu být i naopak, adolescent, který nedosáhl stanoveného ideálu, může prožívat zklamání a úzkost. Dospívající veškeré tělesné změny velmi silně prožívají, proto jim trvá určitou dobu, než se dokážou zorientovat ve svém novém tělovém schématu a přijmout ho za svoji identitu (Vágnerová, 2005).

S tělesným vzhledem také souvisí úprava zevnějšku. Adolescenti tím vyjadřují své postavení ve společnosti a většinou se oblékají tak, aby se co nejvíce odlišili od dětí a dospělých. Často preferují oblečení zdůrazňující jejich postavu nebo takové, které je na jejich těle plandavé, volí výrazně barevné odstíny nebo naopak jen černou barvu, která u nich často bývá oblíbená. Také mohou svým stylem oblékání sdělovat příslušnost k dané skupině, a to např. fanoušků sportovních klubů a hudebních skupin. Adolescenti se snaží svým vzhledem upoutat pozornost ostatních a chtějí být jedineční (Vágnerová, 2005).

1.1.1 Tělesné proměny u chlapců

V tomto vývojovém období dochází u chlapců k několika výrazným změnám. Jejich postava dosahuje výšky dospělého muže, ramena se rozšiřují a tělo se stává svalnaté. Adolescenti se tak cítí sebejistí a mají pocit nadřazenosti nad ostatními (Skorunková, 2013). Thorová (2015) uvádí, že na konci tohoto vývoje adolescenti dosahují větší výšky než dívky, a to až o 12 cm. V tomto období dochází k úplné reprodukční schopnosti, pohlavní orgány se stále zvětšují a rozšiřuje se také i „pubické ochlupení“. Avšak nápadné je především „axiální ochlupení“, které se vyskytuje na hrudi, na stehnech a v podpaží. Také se u chlapců začínají objevovat první známky růstu vousů (2015). Jejich holením se však může vyskytnout i problém s proječováním „akné“ na obličeji. U chlapců v tomto věku dochází také ke změně hlasu neboli „mutaci“. Hlas se mění tak, že z chraplavého se stává skřehotavý, který nakonec zmohutní. Tato změna bývá pro chlapce nepříjemná, a to zejména v době skřehotání

(Říčan, 2004). Všechny tyto změny jsou individuální, některý chlapec může dosáhnout vyspělosti již kolem 13. roku a jiný začne zažívat první změny teprve v 15 letech (Thorová, 2015).

1.1.2 Tělesné proměny u dívek

Dívky na rozdíl od chlapců dospívají dříve a jejich tělesné změny jsou nápadnější (Vágnerová, 2005). V období adolescence už dívky nedosahují výrazných výškových změn, u většiny se růst zastaví v 15 letech. Avšak dochází k plnému vývoji sekundárních pohlavních znaků (Thorová, 2015). Jejich postava se začíná spíše zaoblovat, rozšiřuje se pánev a zvětšují se ňadra (Říčan, 2004). Na svém těle mohou zpozorovat výrazné ochlupení, a to především v podpaží a „pubické oblasti“. U dívek také dochází k hormonálním změnám (Thorová, 2015). První hormonální změna nastává už kolem 13. roku, a to projevem začínající menstruace, která bývá nepravidelná. Teprve v průběhu dospívání dochází k pravidelnému menstruačnímu cyklu (Langmeier, Krejčířová, 2006). S těmito změnami se také objevuje první estetický problém, tedy „akné“, které je způsobeno ucpáním mazových žláz (Thorová, 2015). V tomto období se stává dívka vyspělou a její postava se proměňuje v typicky ženskou (Říčan, 2004).

1.2 Kognitivní změny

Adolescence je také obdobím, kdy se vyvíjí poznávací neboli „kognitivní“ procesy. V porovnání s dětstvím se u dospívajících výrazně mění schopnost vnímání a představivosti (Skorunková, 2013). Vágnerová (2005) uvádí, že děti poznávají svět takový, jaký ve skutečnosti je. Adolescenti naopak přemýšlí nad různými možnostmi. Zamýšlí se nad tím, jaký by svět mohl být, a tím prokazují schopnost hypotetického uvažování. Tyto hypotézy často ověřují a porovnávají se skutečností. Většinou ale zjistí, že si představují takový ideál, který by se nikdy nemohl stát reálným, a proto se u nich často vyskytuje nespokojenost a velká kritičnost (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Dalším významným procesem tohoto vývoje je rozvoj abstraktního myšlení. Tato poznávací funkce adolescentům umožňuje pochopit složitější znaky, symboly a výroky,

kteřé se např. objevují v matematice (Vágnerová, 2005). S tím také souvisí i způsob zapamatování. Dospívající jsou schopni si udržet v paměti větší obsah informací. Je to dáno tím, že si každý jedinec umí vytvořit svůj systém učení a zapamatování. Dospívající si dovedou jednotlivé informace zvýrazňovat a obsahově členit na určité části. Většinou se snaží dané učivo logicky pochopit, ale ne všichni tohoto způsobu myšlení dosáhnou. Avšak nejčastějším způsobem zapamatování bývá mechanické učení (Vágnerová, 2005).

Piaget (2010) nazývá období dospívání také stadiem formálních operací. V tomto stadiu jedinec už rozeznává formu a obsah, a tím dokáže správně uvažovat a diskutovat o jednotlivých tvrzeních. Začíná být schopen vyvozovat veškeré důsledky, logicky přemýšlet v operacích a zároveň testovat vlastní předpoklady. Tyto různé předpoklady či myšlenky dokáže také kombinovat na základě několika výrokových operací, jako jsou implikace, disjunkce a další vylučovací metody.

Adolescenti často předpokládají, že jejich myšlenky a názory jsou důležité, výjimečné a zajímavé. Thorová (2015) tento projev označuje jako „adolescentní egocentrismus“. Na druhou stranu mají zájem získávat zkušenosti i od druhých. Dospívající také začínají číst náročnější knihy, snaží se porozumět citátům, zavádějí si různé deníky a blogy (2015). Rozvíjí si tím písemné dovednosti, jsou schopni napsat souvislý text a následně ho členit. Když diskutují nad různými tématy, zvyšují také svou úroveň komunikace (Trpišovská, 1998). Jejich myšlenkové schopnosti jsou natolik vyspělé, že dokáží přemýšlet o smyslu života a složitějších filozofických otázkách (Thorová, 2015).

Musíme ale také zmínit, že kognitivní vývoj jedince se individuálně liší. Každý adolescent má jiné vrozené předpoklady a jiné možnosti řešit problémy (Langmeier, Krejčířová, 2006).

1.3 Vývoj identity

V průběhu našeho života si budujeme vlastní identitu. Už v dětství můžeme zpozorovat první náznaky, avšak s rostoucím věkem se tato identita mění, přetváří a upevňuje. Podle Řičana (2004, s. 217) „*mít identitu znamená znát odpověď na otázku, kdo jsem, znát sám sebe, rozumět svým citům, vědět, kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy*

věřím, v čem je smysl mého života.“ Adolescenti na základě tohoto experimentování tak prohlubují své sebepoznání (Skorunková, 2013).

Marcia (1980, cit. podle Skorunková, 2013) rozlišil čtyři stavy ve vývoji identity, které rozpracoval na základě toho, zda jedinec chápe svou identitu jako dosažení nějakého řešení nebo jako problém.

1. **Dosažená identita:** Typické pro jedince s touto identitou je pokládání si otázek a následné sebepoznání. Jedinci mění svá přesvědčení a zaujímají takové názory a postoje, které se ztotožňují s jejich identitou.
2. **Přejatá identita:** Adolescenti v tomto stavu přebírají od autorit veškeré názory a postoje.
3. **Moratorium:** Je to typ identity, kdy jedinci pocítují krizi. Mladí lidé nejsou schopni dosáhnout svého sebepoznání, i přesto že se neustále snaží hledat odpovědi na své otázky.
4. **Difuzní identita:** V tomto stadiu jedinci nedospěli ustálené identity. Naopak dochází k jejímu rozptýlení.

Americká psycholožka Josselsonová (1989, cit. podle Thorová, 2015) se rovněž zabývala vývojem identity dospívajících. Tento vývoj rozčlenila také na čtyři fáze, ale už na jiné podstatě, a to na základě individuace.

1. **Fáze diferenciacce** spočívá v tom, že dospívající začínají vnímat různé odlišnosti, které se mezi nimi objevují. Jejich názory a postoje nejsou shodné s ostatními vrstevníky a dospělými.
2. **Etapa získávání zkušeností a experimentování** se vyznačuje především autonomií. Adolescenti se natolik osamostatňují, že sami vědí, co je pro ně dobré a co ne.
3. **Fáze sblížení s přáteli** je pro dospívající velmi důležitá. Jedinci přestávají být kritičtí ke svému okolí. Zlepšují se jak přátelské, tak i rodinné vztahy a snaží se být k nim zodpovědnější.
4. **Konsolidace vztahu k sobě** je etapa na konci adolescence, kdy dochází ke stabilizaci a upevnění vlastních myšlenek, týkajících se jak osobního života, tak i veřejného.

Skorunková (2013, s. 119) uvádí následující: „*Společnost adolescentům poskytuje jakýsi chráněný časový prostor a umožňuje jim tak dokončit přípravu na dospělost. Z toho vyplývají pro dospívající určité povinnosti (např. školní docházka), ale také mnohé výhody. Někteří adolescenti pociťují potřebu oddálit dospělost, protože je spojena se zodpovědností a mnoha omezeními, pro které se necítí být dostatečně zralí.*“

1.4 Emocionální vývoj

Prožívání adolescence v porovnání s dětstvím a dospělostí se výrazně liší, a to dynamikou, intenzitou a celkovým průběhem (Čačka, 2000). Časná adolescence se vyznačuje především citovou labilitou, která se projevuje častým střídáním nálad. V této fázi se u dospívajících vyskytují spíše negativní emoce a tím může docházet k různým konfliktům (Příhoda, 1967). Postupným vývojem nastává hormonální vyrovnaní, kdy jsou adolescenti schopni své city regulovat a stabilizovat (Macek, 2003). Snaží se porozumět druhým, vcítit se do jejich situací a prožívat je s nimi (Thorová, 2015). Také velmi často chtějí svoje pocity sdělovat druhým. Oblíbeným způsobem bývá psaní vlastních deníků (Čačka, 2000). V chlapeckém deníku můžeme najít různá předsevzetí, rozhodnutí a plány, které chtějí uskutečnit ve svém budoucím životě. Dívky naopak v denících vyjadřují své pocity a emoce (Říčan, 1990).

Macek (2003, s. 48) také uvádí, že „*zvláštní význam ve střední adolescenci získávají emoce a city související s erotickou sférou života, estetické city a mravní cítění. Je to často i období „prvního vystřízlivění“, jež člověk zažívá při konfrontaci reality všedního dne se svými vysněnými představami a ideály (např. v souvislosti s volbou střední školy či profese, ve vztahu k rodičům, dalším autoritám, v přátelství, v erotických a sexuálních vztazích).*“

Čačka (2000) zmiňuje charakteristické prožitky, které se u adolescentů objevují. Většinou jde o obranné, agresivní, ale i pozitivní emoce.

- **Strach** dospívající mohou zažívat v nových situacích, ale také ve společnosti. Pro adolescenty je velmi důležité, aby je okolí přijalo a pozitivně hodnotilo. V opačném případě, kdy je společnost odmítne, u nich může dojít k následné agresi nebo k úniku.

- **Hněv** se u adolescentů projevuje ve chvíli, kdy nejsou schopni zvládnout obtížné překážky, jako jsou různé nátlaky ze strany dospělých, nežádoucí projevy, ale i neúspěchy v různých dovednostech. V takových situacích bývají velmi často kritičtí.
- **Radost** dospívající prožívají v příjemných chvílích, kdy jsou šťastní a spokojení. Ale také obdiv a nadšení má pro ně podstatný význam.
- **Citová zralost** se projevuje u dospívajících tím, že jsou schopni své emoce ovládat, a to za každé situace.
- **Emoce**, které se týkají vyšších útvarů, jako je např. moudrost, vzdělanost a charakter, jsou důležité pro utváření osobnosti adolescenta, a to v oblasti intelektuální, morální, estetické i sociální.

Všechny tyto získané poznatky, prožitky i zkušenosti by měly adolescentům umožnit lepší orientaci a pohyblivost v reálné společnosti. Adolescenti se mohou zdokonalovat a rozvíjet na základě kulturního poznání, které je vede k zamyšlení se nad vlastním duševním stavem a umožňuje jim vnímat své pocity a emoce. Stávají se tak kulturně vyspělými, kdy si uvědomují, jak se mají chovat ve společnosti. Začíná se u nich projevovat společenské cítění, chovají se přátelsky a snaží se si vzájemně pomáhat (Čačka, 2000).

1.5 Socializace

Socializace v období adolescence je významný proces, kdy se jedinci začínají účastnit společenského života. Dospívající se snaží prosazovat své názory, zamýšlet se nad různými společenskými jevy, a postupně tak zaujímat místo ve společnosti (Vágnerová, 2005).

Na začátku tohoto období adolescenty provázejí velké sociální změny, jako je ukončení povinné školní docházky, výběr profesního zaměření a získání občanského průkazu. Dospívající se spolu s rodiči podílejí na volbě svého budoucího povolání, které je velmi důležité, protože bude určovat jejich život a postavení ve společnosti. Adolescenti se začínají osamostatňovat a postupně odpoutávat od rodiny. Navštěvují různé volnočasové instituce, kde se schází se svými vrstevníky, kteří jsou pro ně velkou

oporou, a to jak emoční, tak i sociální. Navazují také první milostné vztahy, které v tomto období bývají trvalejší, a získávají tak i první sexuální zkušenosti (Vágnerová, 2005).

Na konci tohoto období adolescenti nabývají zletilosti, kdy jsou plně odpovědní za své chování a způsobilí k právním úkonům. V této době mohou vstupovat do manželství, podepisovat různé smlouvy a rozhodovat o svém životě. Velkým mezníkem je také ukončení středoškolského či učňovského vzdělání, kdy mohou nastoupit do zaměstnání nebo pokračovat ve vzdělávání na vyšší školské instituci (Vágnerová, 2005).

1.5.1 Vztahy s rodiči a sourozenci

Rodina je místem, které dospívajícím zajišťuje bezpečí, jistotu, citovou oporu a porozumění (Langmeier, Krejčířová, 2006). Avšak v tomto období nastávají určité změny ve vztazích mezi rodiči a adolescenty. Jedinci se osamostatňují, chtějí rozhodovat sami o sobě, navazují vztahy mimo rodinu, a tím se snaží vytvářet vlastní budoucí zázemí (Vágnerová, 2005). Dospívající se stávají zkušenějšími a vzdělanějšími, a proto své rodiče často kritizují a jejich názory jim připadají zastaralé (Říčan, 2004). I když to tak nevypadá, rodiče jsou stále pro dospívající vzorem a jejich životní hodnoty jsou pro ně velmi důležité. Adolescenti se snaží o to, aby se stali rovnocennými partnery svých rodičů (Vágnerová, 2005).

V tomto období se mění vztahy nejen s rodiči, ale také se sourozenci (Macek, 2003). Každý jedinec prožívá své vývojové období odlišně. Na základě toho si sourozenci mohou přestat rozumět, protože každý začne preferovat jiné názory a společenské zájmy (Vágnerová, 2005). Tyto vztahy ovlivňuje především věkové rozmezí, ve kterém se nachází. Starší sourozence adolescenti obdivují, stávají se pro ně vzorem, snaží se napodobovat jejich chování a touží po jejich svobodě. Naopak vztahy s mladšími sourozenci nejsou tak silné. Dospívající o ně už nemají zájem, odpoutávají se od nich a často jim dávají najevo jejich nedůležitost (Vágnerová, 2005). Bližší vztahy mezi sebou mají sourozenci stejného věku. Vzájemně si sdělují své problémy a pomáhají si. Také si velmi rozumí, protože mají společné zájmy a potřeby (Macek, 2003).

1.5.2 Vztahy s vrstevníky, první milostné vztahy

V tomto vývojovém období dosahují značného významu vrstevnické a partnerské vztahy. Adolescenti se sbližují se svými vrstevníky, a tím se snaží osamostatnit a odpoutat se od rodiny. Na začátku tohoto vývoje se jedinci začleňují do skupin, ve kterých uskutečňují různé zájmové aktivity, jako je např. kino, tanec a další (Zebrowská, 1983). V těchto skupinách se učí vyjadřovat své názory a myšlenky (Čačka, 2000). Adolescenti se tak navzájem poznávají a snaží se pochopit. Také chtějí být svými vrstevníky kladně hodnoceni, aby tím dosáhli jejich uznání, které je pro ně velmi podstatné (Thorová, 2015). Nastávají ale i takové situace, kdy jedinci nejsou danou skupinou přijati. Začleněním se do skupiny jsou schopni změnit své postoje, hodnoty a společenskou roli. To však na ně může mít i negativní vliv (Vágnerová, 2005).

Naopak v pozdní adolescenci jedinci už nepotřebují obdiv druhých. Spíše se odpoutávají od vrstevnických skupin a opírají se o vlastní myšlenky. Jejich hlavním společenským partnerem je takový jedinec, se kterým mohou sdílet své pocity, zážitky a zkušenosti. Je pro ně důležité mít přítele, který jim naslouchá a je jim schopen pomoci i v nejtěžších situacích. Přátelství adolescenti chápou jako vztah založený na důvěře a porozumění (Vágnerová, 2005).

Dospívání je také obdobím prvních milostných vztahů a sexuálního experimentování (Thorová, 2015). Adolescenti prožívají první lásky, pociťují štěstí a touhu po tělesném splynutí (Trpišovská, 1998). Na počátku tohoto vývoje jsou vztahy mezi chlapci a dívkami často proměnlivé. Dospívající začínají získávat první zkušenosti v oblasti navazování kontaktů se svými protějšky. Snaží se vyzkoušet různé strategie, které by vyvolaly u opačného pohlaví zájem. Při prvních schůzkách se drží za ruce, povídají si a cítí určité rozpaky. Jsou spíše zvědaví a chtějí v tomto směru poznat své schopnosti (Vágnerová, 2005). Jedinci se na základě těchto zkušeností postupně připravují na partnerský vztah (Thorová, 2015). Langmeier, Krejčířová (2006, s. 155) uvádí, že *„zpravidla teprve o hodně později se vztah jedince ke druhému pohlaví ustavuje a v kladném případě vyústí v hlubokou vázanost, v hlubší porozumění a v oddanost založenou na shodných či doplňujících se rysech osobnosti (...).“* V této etapě získávají adolescenti své první sexuální zkušenosti, které jsou pro ně velmi významné

(Trpišovská, 1998). Avšak dospívající nebývají v tomto směru dostatečně znalí, a mohou se tak objevit různá rizika, jako je předčasné těhotenství a s tím i spojené uzavírání manželství (Vágnerová, 2005).

1.5.3 Vztahy ve škole a v zaměstnání

Starší adolescence je obdobím, kdy jedinci rozšiřují své sociální teritorium a zaujímají nové role. Velkou sociální změnou v jejich životě je ukončení povinné školní docházky a nástup na střední či učňovskou školu (Vágnerová, 2005). V tomto období adolescenti musí učinit těžké rozhodnutí týkající se výběru jejich budoucího povolání. Je důležité, aby si zvolili takovou profesi, která by je naplňovala a zároveň by v ní mohli uplatnit všechny své schopnosti a dovednosti (Langmeier, Krejčířová, 2006). Tato životní etapa je náročná jak pro dospívající, tak i jejich rodiče. Jedinci se odpoutávají od rodin, někteří z nich dokonce žijí v internátech a s rodinou tráví pouze víkendy. Adolescenti ve školách poznávají nové spolužáky, učitele a přizpůsobují se novému sociálnímu prostředí (Vágnerová, 2005). V třídním kolektivu získávají další sociální zkušenosti (Čačka, 2000). Podle Vágnerové (2005, s. 371) „*společně experimentují s řešením různých situací, učí se potřebným sociálním strategiím a rozlišují, jakou mají v různých situacích účinnost.*“ Dalšími významnými činiteli ve škole jsou učitelé (Vágnerová, 2005). Jejich hlavním úkolem je vytvořit optimální vzdělávací prostředí, řídit aktivitu žáků a věnovat se evaluaci (Průcha, Walterová, Mareš, 2009). Snaží se především o to, aby jedinci získali takové chování, které odpovídá požadavkům společnosti (Vágnerová, 2005). V tomto období adolescenti mění vztahy k učitelům. Přestávají je již vnímat jako autority, vzájemně je mezi sebou porovnávají, hodnotí jejich kompetence, chování a bývají k nim kritičtí. Od učitelů především očekávají spravedlivost, emocionální vyrovnanost a profesionalitu. V průběhu celého vývoje si jedinci začínají uvědomovat své budoucí společenské zařazení a připravují se na profesionální roli (Vágnerová, 2005).

Na konci přípravného období dochází k další sociální změně, kdy značná část dospívajících vyměňuje roli studenta za roli pracujícího, která však přináší určité výhody i nevýhody. Adolescenti pozitivně vnímají ekonomickou nezávislost na rodičích, kdy se stávají svobodnějšími, a mohou tak rozhodovat sami o sobě. Avšak

s nástupem do zaměstnání jedinci prožívají i určité zklamání. Starší spolupracovníci absolventům přisuzují podřízené postavení, kdy je vnímají jako nezkušené a neschopné. V takové situaci dospívající bývají často kritičtí, a tím může docházet ke konfliktům mezi spolupracovníky. Přesto si uvědomují, že zaměstnání jim přináší i jiné možnosti (Vágnerová, 2005). Podle Čačky (2000, s. 315) „*přijetí profesní role znamená relativně definitivní řešení profesionální identity.*“

2 Životní hodnoty

Hodnotami a jejich evaluací se zabývá axiologie, samostatná filozofická věda. Její název vznikl z řeckého slova „axiá“, což znamená hodnota či cennost (Kučerová, 1996). Pojem hodnota je zkoumán i řadou dalších vědních disciplín, které zaujímají odlišné přístupy, např. ekonomické, sociologické, pedagogické a psychologické (Velehradský a kol., 1978).

Podle Dorotíkové (1998) je hodnota nejpoužívanějším pojmem v naší společnosti. V běžném životě totiž přisuzujeme různým předmětům, jevům, symbolům, ale také lidem určité hodnoty (Průcha, Walterová, Mareš, 2009). Podle Kučerové (1996, s. 65): „*Mluvíme-li o hodnotách, máme na mysli buď všechno, co přináší uspokojení, co uspokojuje naše potřeby a zájmy nebo máme na mysli hodnoty v užším slova smyslu, základní kulturní kategorie, které odpovídají našim vyšším tendencím, normám a ideálům, zvláště sociálním, mravním a estetickým.*“ V průběhu celého lidského vývoje jsou hodnoty neustále objevovány, měněny a přetvářeny člověkem (Kučerová, 1996). Stávají se tak nedílnou součástí našeho života, utváří naši osobnost a určují naše společenské chování a jednání (Hudeček, 1986).

Významným obdobím pro utváření hodnot je adolescence. Na začátku tohoto období se sice dospívající snaží spíše o sebehodnocení, sebepoznání a seberozvoj, ale postupně se začínají zamýšlet i nad smyslem života a hodnotami, které jsou pro ně důležité. Snaží se zkoumat jejich stálost a význam pro život (Čačka, 2000). Každý člověk si pod pojmem hodnota představuje něco jiného, některý uznává rodinu, domov, vlast a

jiný zase touží po kariéře, bohatství a dobrém společenském postavení. Jedinci obvykle přisuzují hodnoty různým pro ně prospěšným a důležitým věcem a jevům a také lidem, které milují a bez kterých by si nedokázali představit svůj život (Kučerová, 1996).

Podle Smékala (2004) mohou být hodnoty chápány v různém smyslu:

- **Hodnoty jako dosažení cílů ve svém životě**, kdy každý z nás usiluje o to, aby ho po celý život doprovázelo štěstí a radost, které by sdílel se svými přáteli a rodinou.
- **Hodnoty jako prostředky**, na základě kterých lze získat určité vzdělání a postavení ve společnosti.
- **Hodnoty jako to, z čeho máme prožitek**. Tento stav pociťujeme např. při čtení knih či sledování filmů.
- **Hodnoty jako řada kritérií**, podle kterých mohou jedinci posuzovat různé předměty a jejich vlastnosti, ale také různé události odehrávající se v jejich životě.

S hodnotami rovněž blízce souvisí významný proces hodnocení, jehož prostřednictvím člověk zjišťuje a odhaluje dané hodnoty. Vyjadřuje tak svůj vztah ke společnosti a poznává, jestli jsou různé předměty a jevy pro jeho život důležité či bezvýznamné (Rosenzweig, 1991). Jedinec má při hodnocení značný význam. Všechny jeho životní události získávají hodnoty, pokud dosahují lidského smyslu a zapojují se do celé společnosti. Jedinec se tak stává důležitým činitelem hodnot, kdy předměty oceňuje a snaží se s nimi identifikovat. Tyto nově vzniklé vztahy mají značný vliv na rozvoj celé jeho osobnosti (Prunner, 2002). Podle Horáka (1996, s. 24): „*Význam hodnocení spočívá v tom, že si člověk jeho prostřednictvím utváří diferencované postoje a přístupy ke skutečnosti a učí se určitým způsobem jednat.*“

Výsledkem celého procesu hodnocení se stává hodnotový žebříček, což znamená uspořádání hodnot podle stupně jejich důležitosti (Světly, 1977). Tento bohatě členitý komplex nám ukazuje zaměřenost osobnosti, tedy jaké hodnoty uznává. Žebříček hodnot se u jednotlivých lidí individuálně liší, u některých převládají hodnoty materiální a u jiných spíše duchovní (Kraus, 2006). Hodnotový systém se však může v průběhu života měnit. Velkým zlomem je právě období dospívání, kdy dochází k různým změnám (Prunner, 2002). Tyto rozdíly jsou dány tím, že naše zájmy, potřeby a představy o světě se proměňují (Rosenzweig, 1991).

Dospívající si postupně uvědomují, že kvalita jejich života závisí především na nich samých (Čačka, 2000). Začínají poznávat sebe sama a zamýšlet se nad hlubšími zákonitostmi společnosti (Rosenzweig, 1991). Všechny jevy, předměty, situace a události mají pro jedince specifický význam a kvalitu hodnoty. Horák (1996, s. 6) uvádí, že „svět člověka není proto jen sumou věcí a jevů, jimiž je obklopen, ale světem vztahů, světem, který pro něj nabývá smysl. A ten mu dává právě sám člověk svou činností, zaměřeností, způsobem uspokojování svých potřeb a zájmů, hodnotovou orientací.“

2.1 Podmíněnost hodnot

V současné společnosti, která nám vytváří obtížné podmínky, musíme v průběhu svého zrání učinit těžká rozhodnutí a zvolit si svou životní dráhu. Ta závisí především na našem charakteru a uznávaném systému hodnot (Horák, 1996). Velký podíl na utváření hodnot jedince mají vnější a vnitřní činitelé. Podle Krause (2006, s. 59): „V hodnotové orientaci se projevují individuální rozdíly každé osobnosti dané věkem, pohlavím, dosaženým vzděláním, profesí, celkovou psychickou a sociální zralostí.“ Avšak za nevlivnější můžeme považovat vnější faktory, jako jsou sociální a výchovné instituce (Kraus, 2006).

Jedinci již od svého narození žijí v různých sociálních podmínkách, které utváří a rozvíjí celou jejich osobnost. Značný je vliv rodiny a dalších sociálních skupin, které na dotýčeného v průběhu vývoje působí. Mezi nevlivnější můžeme zařadit skupinu přátel, žáků ve třídě a pracovní kolektiv. Zároveň na osoby působí i různé prostředky společnosti, např. rozhlas, televize, divadlo a literatura (Velehradský a kol., 1978). Všechny tyto faktory účinkují záměrně a vědomě přenáší hodnoty. I když to na první pohled není zřejmé, dospívající se v tomto procesu stávají aktivními činiteli. Osvojují si různé sociální zkušenosti, názory a postoje, avšak podle svého osobního hlediska přejímají jen část těchto společenských hodnot (Sak, 2000).

Ve společnosti má každý jedinec vlastní systém hodnot. Je to dáno odlišnými sociálními podmínkami. V průběhu celého vývoje se tak člověk musí neustále přizpůsobovat hodnotovým systémům společnosti, které se mění. Sak (2000, s. 39) následně zmiňuje, že „hodnotová interakce a hodnotové zrání není něco vypreparovaného mimo sociální

život, ale naopak je součástí veškerých elementárních sociálních aktů a sociální každodennosti. Každý sociální akt má svoji hodnotovou složku a v případě sociálně zrajiící mládeže je každý sociální akt dílčím aktem utváření hodnotového systému.“

2.2 Funkce hodnot

Hodnoty poznáváme a postupně zjišťujeme, jaké jsou možnosti jejich působení, tedy které funkce v našem životě zastupují. Z hlediska posuzování nejde o to, zda funkce hodnot mají pozitivní či negativní vliv, ale o pouhý fakt jejich působení. Na základě tohoto poznávání můžeme zkoumat samotné hodnoty, ale i různé spojitosti mezi nimi, které pro nás mají značný význam (Prudký a kol., 2009).

Prudký a kol. (2009) uvádí několik zásadních funkcí hodnot společnosti. Hodnoty podle nich fungují jako:

- **základní stavební prvky kultury,**
- **činitelé utváření různých sociálních vztahů,**
- **součástí osobnosti,**
- **zdroje motivace chování a jednání,**
- **identifikátory různých skupin, společenství a institucí,**
- **podstaty sociální a kulturní solidarity,**
- **zdroje uspořádání společnosti,**
- **znaky morálky**
- **a východiska filozofického myšlení.**

Americký psycholog McGuire (1969, cit. podle Cakirpaloglu, 2004) také rozdělil funkce hodnot, ale pouze do dvou behaviorálních celků:

- Základním úkolem „**individuální funkce**“ je přizpůsobit jedince na různé sociální podmínky. Při vzájemné interakci lidé získávají určité hodnoty, vzory a standarty dané společností. Dalším důležitým cílem je překonání vlastní existence na základě sebehodnocení, sebepoznání, seberegulace a abstraktního uvažování.

- Význam „**sociální funkce**“ spočívá v integračním působení hodnot v životě člověka. Hlavní podstatou jsou stabilita, soudržnost skupin a celé společnosti. Integrační funkce vykonává sociální kontrolu a prevenci deviantního vystupování. Její důležitou součástí je také sociální racionalizace, která má velký vliv na dynamiku společnosti. Proces racionalizace utváří jednotlivé zájmy různých sociálních skupin a snaží se stanovit takový hodnotový systém, který by se stal přijatelným pro všechny jedince společnosti.

Individuální a sociální funkce na sebe vzájemně působí a do značné míry se prolínají. Tato propojenost funkcí je dána tím, že racionalizace hodnot vytváří pevnost, soudržnost společnosti a hodnoty sociální integrace stabilizují společenské přesvědčení. Na základě toho dochází ke vzájemné toleranci jednotlivých vrstev společnosti. Můžeme říci, že neexistuje společnost, ve které by různé jevy a vztahy na sebe vzájemně nepůsobily. Cakirpaloglu (2004, s. 405) uvádí, že *„hodnoty představují vytoužené, hlavně uvědomělé tendence konstituující bio-psycho-socio-duchovní podstatu lidského bytí.“*

2.3 Klasifikace hodnot

Klasifikace hodnot je v současné společnosti diskutovaným tématem. Řada autorů se snaží vymezit obecně platnou typologii hodnot a pro mnohé to bývá velkým problémem. Hodnoty se na základě sociálních podmínek neustále mění, některé vznikají a jiné zase zanikají. Autoři tak podle vlastního hlediska do svých klasifikací zahrnují vždy takové hodnoty, které jsou v současné společnosti prioritní (Dorotíková, 1998). Nyní si některé typologie představíme.

Dobrovolská a Duplinský (1981, s. 35) uvádí, že pojem klasifikace hodnot nese tři různé významy, a to:

- *„systematické utřídění jednotlivých teorií a usouvztažnění hodnotové problematiky v rámci axiologie nebo její specifikace v rámci konkrétních společenských věd“*
- **typologie hodnot** – pátrání po druzích hodnot a po jejich vztazích mezi sebou, mnohdy je uvažována hierarchie hodnot

- **proces hodnocení**, tento význam se objevuje zřídka a překrývá se s hodnotovou klasifikací.

Mezi klasické kategorizace hodnot patří Sprangerův systém, který je vytvořen na základě toho, k jakým hodnotám jedinci směřují. Spranger (1921, cit. podle Mikšík, 2007) rozlišuje a charakterizuje následující typy:

- **Teoretický typ** osobnosti považuje za nejdůležitější hledání pravdy. Orientuje se především na abstraktní poznávání věcí, jevů a různých souvislostí.
- **Ekonomický typ** je zaměřen na užitečnost. Ve svém životě vyhledává takové hodnoty, které jsou pro něj nějakým způsobem prospěšné.
- **Estetický typ** v životě usiluje o harmonii a duševní klid. Především krása je pro jedince významnou hodnotou.
- **Sociální typ** vyhledává lásku. Snaží se druhým lidem pomáhat a vcítit se do jejich situací. Hlavním cílem je činit dobro.
- **Politický typ** na základě své moci ovládá druhé lidi. Jeho hlavním záměrem je dominovat.
- **Náboženský typ** se často zamýšlí nad smyslem života a snaží se poznávat vyšší hodnoty než materiální.

Frankl (2015) vymezil tři základní životní kategorie hodnot, se kterými se člověk musí v průběhu svého života vyrovnat.

- **Tvůrčí hodnoty** jsou výsledkem jakékoliv činnosti. Během našeho života nastávají i takové chvíle, při kterých pocítujeme, že veškeré naše působení a jednání nemá smysl. Frankl zdůrazňuje, že nezáleží na tom, jaké činnosti jedinec vykonává a jak moc velký je jeho „akční rádius“, ale jde především o to, zdali svoje postavení ve společnosti zastává a plní dané úkoly.
- **Zážitkové hodnoty** jsou realizovány v prožívání, a to především při poznávání světa, objevování krás přírody či umění. Tyto hodnoty nám přinášejí lásku a potěšení.
- **Postojové hodnoty** se vytváří na základě toho, jak jedinec vnímá různá omezení ve svém životě, tedy jak se staví k nezvratnému osudu, jak ho

přijímá, nebo naopak odmítá. Většinou jde o postoje, jako je statečnost v utrpení či důstojnost v neúspěchu.

Kučerová (1996) třídí hodnoty podle různých sfér, ve kterých jedinec poznává sebe i své okolí.

- **Přírodní hodnoty** (vitální a sociální)
  - Vitální neboli životní hodnoty zajišťují naše základní životní potřeby, tedy udržet a rozvíjet život osobnosti. Náleží sem zdraví, spánek, potrava, bezpečí, jistota a další.
  - Sociální hodnoty jsou výsledkem vztahu jedince k ostatním lidem. Člověk se ve svém životě neustále seznamuje s druhými, touží po přátelství, lásce, uznání a vzájemném porozumění.
- **Civilizační hodnoty** vyplývají ze společenské činnosti, produkce, techniky, ale i komunikace a kolektivní zkušenosti. Tyto hodnoty jedincům zajišťují nezávislost na přírodě a vytváří jim takové materiální prostředí, ve kterém zisk a komfort mají značný význam.
- **Duchovní hodnoty** tvoří kulturní sféru jedince i celé společnosti. Spadají sem veškeré otázky týkající se smyslu života, dobra, pravdy, krásy a svobody. Tyto hodnoty vznikají na základě sebeuvědomění, sebereflexe, sebevyjádření, tvořivé práce a citového prožívání jedince a jsou ve spojitosti s potřebou vnitřní harmonie sebe i světa.

2.4 Vývoj hodnotové orientace adolescentů

Hodnoty a hodnotová orientace jsou nezbytnou součástí života jedince (Sak, 2000). Hodnotová orientace současně se zájmy, potřebami a postoji objasňuje různé projevy lidského jednání, tedy proč jedinci vykonávají různé činnosti určitým způsobem a ne jinak (Horák, 1997). Ale také zároveň motivují a stanovují směr chování jedince (Sak, 2000). Horák (1997, s. 20) uvádí, že „*hodnotovou orientaci chápeme jako vzájemně se ovlivňující proces orientace hodnotami a orientace na hodnoty.*“ Jinými slovy: na utváření hodnotové orientace jedince se podílí sám jedinec, společenské skupiny,

do kterých náleží, a osoby, s nimiž se blíže setkává (Horák, 1997). Všechny tyto hodnoty, se kterými se ztotožňujeme, vytváří určitý komplex hodnot a určují zaměření jedince (Horák, 1997).

Horák také uvádí, že při zjišťování jednotlivých prvků hodnotové orientace a jejich vzájemných vztahů dochází k několika pojmovým nejasnostem. V horizontální rovině se často vyskytují problémy týkající se nedodržování různých souvislostí, ať už druhových či rodových. Jedinci např. zaměňují pojmy, jako je víra a přesvědčení, kdy víra tvoří pouze určitý prvek jakéhosi přesvědčení, a má tak jiný význam. Dále jedinci nerozlišují vzory a cíle, přičemž vzor je pouhý ideál lidského poznání, kdežto cíl je výsledek určitého lidského jednání. V rovině vertikální jedinci nejsou schopni vysvětlit, jak se jednotlivé prvky hodnotové orientace, jako jsou např. naděje, přání, vůle a cíle, uspořádávají do složitějších hodnotových celků. Horák zdůrazňuje, že je velmi důležité, aby všechny prvky jedinci dokázali rozeznat, protože právě ty tvoří naši hodnotovou orientaci, na jejímž základě poznáváme hodnotové zaměření osobnosti (Horák, 1997).

Hodnotová orientace se v průběhu života jedince vyvíjí, avšak adolescence je významným obdobím, ve kterém si jedinci vytvářejí stabilní hodnotový základ, a proto v dalším věku dochází už jen k nepatrným posunům. Adolescenti ve věku 15–18 let nejcitlivěji zaznamenávají různé vývojové změny společnosti, protože se nachází v různých životních konfrontacích a sociálních interakcích (Sak, 2000). Sak (2000, s. 89) také uvádí, že *„komparací hodnotových orientací nejmladší věkové skupiny získáváme i určitý obraz společnosti v daném období.“*

V období dospívání bývají nejvíce stabilizovány hodnoty jako **zdraví, podnikání a zájmy**. Také stoupá význam lásky a majetku, zároveň upadají hodnoty typu užitečnost a společenská angažovanost (Sak, 2000).

V první polovině 80. let 20. století bylo zaznamenáno, že největší význam pro středoškolskou mládež měly tyto hodnoty: **přátelství, vzdělání, úspěšnost a mír**. Nejméně významné pro ni byli rodina, životní partner a plat (Sak, 2000). Avšak v druhé polovině 80. let 20. století se hodnotová orientace dospívajících změnila a v jejich životě začaly zastávat důležitou roli peníze (Kraus, 2006).

Na počátku 90. let 20. století došlo k velké společenské změně, kdy dospívající vyzdvihovali hodnoty, jako je **touha žít svobodně a nezávazně**. Dospívající se tak

postupně odpoutávali od společnosti a preferovali vlastní soukromí. Můžeme také říci, že podstatnou stránkou hodnotové orientace se stala racionalizace a účelovost (Kraus, 2006). Celkově u adolescentů rostl význam těchto hodnot: **podnikání, plat, rodina a děti, životní partner**. Na nejnižší úrovni se objevovaly hodnoty jako společenská angažovanost, vzdělání, mír, prospěšnost a přátelství (Sak, 2000).

V druhé polovině 90. let 20. století dospívající nejvíce preferovali hodnoty **přátelství, zábava a práce** (Osecká, 2001). Naopak došlo ke značnému poklesu hodnot životní partner, láska, rodina a děti. To mělo dopad na porodnost a sňatečnost, které v těchto letech značně klesly (Sak, 2000).

Hodnotová orientace adolescentů je stále více ovlivňována společností, která považuje za nejdůležitější spotřební hodnoty. Na jedince působí různé prostředky společnosti, jako jsou např. reklamy (Kraus, 2006). Kraus (2006) také uvádí, že tento vývoj lze zaznamenat i na počátku 21. století, kdy se u dospívajících na vrcholu hodnotového žebříčku objevovaly hodnoty typu **zajímavá a dobrá práce, spokojený život, vysoká materiální úroveň a zdraví**. Naopak za nejméně důležité hodnoty dospívající považovali zdravé a nezávadné prostředí, volný čas, pomoc druhým lidem či práci pro jiné.

Můžeme říci, že v posledních letech dochází u adolescentů k výraznému poklesu významu sociální orientace. Mládež začíná uvažovat více pragmaticky. Jedinci přestávají mít zájem o hodnoty týkající se celé společnosti a orientují se spíše na hodnoty, které jsou pro ně nějakým způsobem užitečné. Jejich hédonická orientace tvoří hodnoty, jako jsou přátelství, výhodná práce a záliby. Lze tedy říci, že adolescenti směřují k liberalismu, egoismu a k materiálním hodnotám, tedy k ekonomickému blahu (Kraus, 2006).

III VÝZKUMNÁ ČÁST

3 Výzkumné cíle a předpoklady

V průběhu našeho života dochází k několika významným vývojovým změnám, tedy i ke změně hodnot a hodnotové orientace. Problematikou hodnot se zabývá řada autorů a vědních oborů, ale i přesto jsem se rozhodla udělat na toto téma výzkum, protože mě jako budoucího pedagoga zajímá, jaké hodnoty upřednostňují nebo naopak nepovažují za důležité studenti středních škol.

Pomocí výzkumného šetření bych chtěla zjistit, jaké rozdíly se v hodnotové orientaci objevují mezi dívkami a chlapci. Dalším úkolem výzkumné části mé práce je prozkoumat vliv rodinného prostředí a přátelského vztahu na utváření hodnotového žebříčku. V této souvislosti mě také zajímá, jakých lidí si dospívající nejvíce cení. Na základě výzkumu bych dále chtěla zjistit, co si studenti představují pod pojmem „spokojený život“, jak by naložili s peněžní výhrou, čemu by se chtěli věnovat v následujících třech letech, a nakonec, co považují za důležité při výběru zaměstnání či brigády. Na základě výzkumných cílů jsem si stanovila následující předpoklady:

Předpoklad 1: Hodnoty zdraví, láska a přátelství, preferují spíše dívky než chlapci.

Předpoklad 2: Studenti se chtějí v následujících třech letech věnovat vzdělávání.

Předpoklad 3: Čestných lidí si více cení chlapci než dívky.

Předpoklad 4: Při výhře jednoho milionu korun by studenti peníze zřejmě použili na cestování.

4 Metodologie výzkumu

Ke zjištění hodnot a hodnotové orientace středoškolských studentů používám kvantitativní metodu dotazníkového šetření. Dotazník je vytvořen pro účel bakalářské práce na základě vlastní konstrukce (viz Příloha A) a celkem zahrnuje 15 položek.

Při samotném vytváření dotazníku jsem se snažila o stručné pokládání otázek a střídání jejich různých typů, aby studenti dokázali při šetření udržet pozornost.

U prvních čtyř položek zjišťuji základní informace o respondentech, jako je pohlaví, věk, počet sourozenců a úplnost rodiny. U položek č. 1, 3, 4 je úkolem zakroužkovat jednu správnou odpověď, kdežto u položky č. 2 je vyžadováno doplnění číselného údaje. Následující položky zkoumají konkrétní hodnotovou orientaci dospívajících. Hlavním úkolem páté položky je ohodnotit dané hodnoty dle jejich důležitosti pomocí stupnice 1 až 5. Šestá a sedmá položka obsahují uzavřené otázky, které nabízejí několik možných odpovědí. Respondenti se zamýšlejí nad hodnotami, které se týkají spokojenosti života, rodinných a veřejných politických záležitostí. Cílem položky č. 8 je očíslovat určité vlastnosti od 1 do 10, přičemž vlastnost označená číslem 1 je nejvíce důležitá. Položkami č. 9, 10 a 11 zkoumám, čemu se studenti chtějí věnovat v následujících třech letech, jestli se rozhodují podle rozumu, nebo následují své srdce a jakých lidí si nejvíce cení. Ve všech třech případech jde o uzavřené otázky. Položka č. 12 je pojata formou otevřené otázky, ve které respondent může volně vyjádřit svůj názor na to, jak by naložil s peněžitou výhrou. U položek č. 13 a 14 mají dotazovaní zakroužkovat a zhodnotit, jak moc se shodují v názorech na život se svými rodiči a jak často se setkávají se svými kamarády. Poslední, tedy patnáctá, položka zjišťuje, co studenti považují za důležité při výběru zaměstnání či brigády. Zde mají dotazovaní zvolit 4 možnosti.

5 Výzkumný soubor

Bakalářská práce se zabývá hodnotovou orientací středoškolských studentů, a proto se mým zkoumaným souborem stali studenti čtyřletého gymnázia, které se nachází v místě mého bydliště, ve Vlašimi. Můžeme tedy říci, že výzkumný vzorek byl nenáhodný a záměrný. Sběr dat probíhal v průběhu března roku 2016 pod vlastním dohledem v přítomnosti vyučujícího. Respondenti byli vždy před rozdělením dotazníků seznámeni s tím, že jejich vyplnění je anonymní a dobrovolné. Také jsem stručně vysvětlila, k jakému účelu bude dotazník použit a jakým způsobem je vytvořen. Při sběru dat se nevyskytly žádné komplikace, dotazovaným bylo vše jasné a

srozumitelné. Pro vlastní výzkum se mi tedy podařilo získat správně vyplněné dotazníky od 102 respondentů, z toho výzkumný vzorek tvoří 55 dívek a 47 chlapců ve věku 15 až 19 let.

6 Výsledky

Výsledky dotazníkového šetření byly zpracovány v programu Microsoft Office Excel 2007. Struktura dat je zpřehledněna pomocí tabulek, které jsou seřazeny podle pořadí otázek uvedených v dotazníku a doplněny o stručné komentáře.

Tabulka č. 1: Složení respondentů z hlediska pohlaví

Pohlaví respondentů	Počet respondentů	Procenta
Muž	47	46,1 %
Žena	55	53,9 %

Komentář: Dotazníkového šetření se účastnili studenti ženského i mužského pohlaví. Z tabulky je patrné, že zastoupení respondentů z hlediska pohlaví není až tak výrazně odlišné.

Tabulka č. 2: Složení respondentů z hlediska věku

Pohlaví respondentů	Věk respondentů				
	15 let	16 let	17 let	18 let	19 let
Muž	8	11	12	8	8
Žena	12	15	11	13	4
Celkem	20	26	23	21	12
Procenta	19,6 %	25,5 %	22,5 %	20,6 %	11,8 %

Komentář: Výzkumný soubor tvořili respondenti ve věkovém rozmezí 15–19 let. Procentuální vyjádření nám ukazuje, že největší podíl na výzkumu měli studenti ve věku 16 a 17 let.

Tabulka č. 3: Složení respondentů z hlediska počtu sourozenců

Pohlaví respondentů	Počet sourozenců					
	Žádný	Jeden	Dva	Tři	Čtyři	Více
Muž	6	26	13	2	0	0
Žena	3	40	8	2	1	1
Celkem	9	66	21	4	1	1
Procenta	8,8 %	64,7 %	20,6 %	3,9 %	1,0 %	1,0 %

Komentář: Tato tabulka znázorňuje, kolik mají studenti sourozenců. Největší relativní četnost se objevila u respondentů s jedním sourozencem (64,7 %) a se dvěma sourozenci (20,6 %).

Tabulka č. 4: Složení respondentů z hlediska rodinných poměrů

Pohlaví respondentů	S kým žijí respondenti?				
	S matkou i otcem	Pouze s matkou	Pouze s otcem	S prarodiči	S jinou osobou
Muž	43	4	0	0	0
Žena	48	6	0	1	0
Celkem	91	10	0	1	0
Procenta	89,2 %	9,8 %	0,0 %	1,0 %	0,0 %

Komentář: Na vývoj hodnotové orientace dospívajících má také značný vliv rodinné prostředí. Výsledky nám ukazují, že většina studentů žije v úplné rodině, tedy s matkou i otcem (89,2 %). Menší procento tvořili respondenti, kteří žijí pouze s matkou (9,8 %).

Tabulka č. 5: Hodnoty a jejich důležitost pro dospívající

Pohlaví	Hodnoty	Absolutní četnosti				
		Stupnice				
		1	2	3	4	5
Muž	Zdraví	0	0	2	5	40
Žena		0	0	1	2	52
Muž	Láska	0	5	4	18	20
Žena		0	0	10	15	30
Muž	Šťestí	0	0	12	13	22
Žena		0	2	9	23	21
Muž	Peníze	3	5	15	9	15
Žena		1	4	19	21	10
Muž	Přátelství	0	0	1	16	30
Žena		0	0	6	16	33
Muž	Partnerský vztah	1	4	17	13	12
Žena		0	4	8	25	18
Muž	Rodina a děti	1	7	10	8	21
Žena		0	3	7	12	33
Muž	Zájmy, koníčky	1	3	14	18	11
Žena		0	5	18	22	10
Muž	Náboženství	38	2	3	3	1
Žena		39	7	4	2	3
Muž	Cestování	1	16	13	14	3
Žena		2	11	25	14	3
Muž	Vzdělání	0	5	8	22	12
Žena		0	1	8	26	20
Muž	Svoboda	1	0	4	16	26
Žena		0	1	4	9	41
Muž	Úspěch	0	3	6	22	16
Žena		1	2	17	26	9
Muž	Pomoc druhým	0	3	19	17	8
Žena		0	2	15	18	20
Muž	Fyzická krása	3	14	17	6	7
Žena		4	12	27	10	2

Legenda: žlutě jsou zvýrazněny nejdůležitější hodnoty

Komentář: Tabulka uvádí přehled výsledků hodnotové orientace adolescentů. Nejdůležitější jsou pro respondenty hodnoty zdraví, svoboda a přátelství. Největší absolutní četnost získalo zdraví, kdy tato hodnota byla od respondentů označena celkem devadesát dvakrát. Méně významné byly hodnoty svoboda a přátelství, které adolescenti ohodnotili podobně, a to celkem šedesátkrát sedmkrát a šedesátkrát třikrát. Z tabulky je zřejmé, že tyto tři nejvíce důležité hodnoty preferovaly spíše dívky než chlapci. Také z výsledků můžeme určit, že respondenti nepovažují za důležité náboženství (77) a fyzickou krásu (7).

Předpoklad č. 1: Hodnoty zdraví, láska a přátelství, preferují spíše dívky než chlapci, **byl potvrzen.**

Tabulka č. 6: Dospívající a vnímavost pojmu „spokojený život“

Pohlaví	Hodnoty	Četnost	Procenta	Celkem
Muž	Být úspěšný	6	4,3 %	2,6 %
Žena		2	1,2 %	
Muž	Bezstarostnost	7	5,0 %	3,3 %
Žena		3	1,8 %	
Muž	Rodina a děti, partner	22	15,6 %	18,0 %
Žena		33	20,1 %	
Muž	Láska	18	12,8 %	12,1 %
Žena		19	11,6 %	
Muž	Zdraví	28	19,9 %	24,9 %
Žena		48	29,3 %	
Muž	Přátelství	13	9,2 %	7,9 %
Žena		11	6,7 %	
Muž	Peníze	8	5,7 %	4,6 %
Žena		6	3,7 %	
Muž	Svoboda	12	8,5 %	4,3 %
Žena		1	0,6 %	
Muž	Naplnění vlastních snů a cílů	20	14,2 %	16,7 %
Žena		31	18,9 %	
Muž	Dobré zaměstnání	7	5,0 %	5,6 %
Žena		10	6,1 %	

Legenda: žlutě jsou zvýrazněny nejdůležitější hodnoty

Komentář: Výše uvedená struktura dat nám dává přehled o jednotlivých hodnotách z hlediska toho, jak respondenti vnímají spokojený život. Největší zastoupení odpovědí je u hodnoty zdraví (24,9 %), poté následují hodnoty rodina, děti, partner (18,0 %) a naplnění vlastních snů a cílů (16,7 %). Nejnižší relativní četnost se objevila u hodnot být úspěšný (2,6 %) a bezstarostnost. Ta byla ohodnocena o 0,7 % lépe než předchozí hodnota.

Tabulka č. 7: Rodinný a veřejný život z pohledu dospívajících

Pohlaví respondentů	Co je pro respondenty důležitější?		
	Rodinný život	Veřejný život	Obojí stejně
Muž	34	2	11
Žena	45	0	10
Celkem	79	2	21
Procenta	77,5 %	2,0 %	20,6 %

Komentář: Přehled výsledků nám stručně ukazuje porovnání rodinného a veřejného života. Z tabulky vyplývá, že 79 respondentů dává přednost rodinnému životu a 21 respondentů vnímá rodinný a veřejný život stejně. Pro zbylé dva studenty je nejdůležitější veřejný život.

Tabulka č. 8: Vlastnosti a jejich důležitost pro dospívající

Pohlaví	Vlastnosti	Procenta	Celkem
Muž	Láskyplný	10 %	12 %
Žena		14 %	
Muž	Ctižadostivý	8 %	7 %
Žena		7 %	
Muž	Poctivý	14 %	14 %
Žena		13 %	
Muž	Odvážný	9 %	8 %
Žena		7 %	
Muž	Logický	9 %	8 %
Žena		7 %	
Muž	Zdvořilý	10 %	10 %
Žena		9 %	
Muž	Tvořivý	7 %	7 %
Žena		6 %	
Muž	Spolehlivý	13 %	14 %
Žena		16 %	
Muž	Nápomocný	9 %	10 %
Žena		10 %	
Muž	Radostný	11 %	11 %
Žena		10 %	

Legenda: žlutě jsou zvýrazněny nejdůležitější hodnoty

Komentář: Tabulka uvádí souhrn předložených vlastností a jejich procentuální vyjádření důležitosti dospívajícími. Nejvyšší a zároveň stejné procentuální zastoupení se prokázalo u vlastností poctivý (14 %) a spolehlivý (14 %). Poté následovaly vlastnosti láskyplný (12 %) a radostný (11 %), které byly téměř stejně hodnoceny. Naopak pro respondenty jsou nejméně důležité a opět stejně procentuálně vyjádřené vlastnosti ctižadostivý (7 %) a tvořivý (7 %).

Tabulka č. 9: Dospívající a podmíněnost rozhodování

Pohlaví respondentů	Co je pro respondenty důležitější?	
	Následovat své srdce	Rozhodovat se podle rozumu
Muž	15	32
Žena	31	24
Celkem	46	56
Procenta	45,1 %	54,9 %

Komentář: Z výše uvedených výsledků je patrné, že je pro respondenty důležitější rozhodovat se podle rozumu (54,9 %) než následovat své srdce (45,1 %).

Tabulka č. 10: Dospívající a budoucnost

Pohlaví	Čemu by se chtěli respondenti věnovat?	Četnost	Procenta	Celkem
Muž	Profesnímu rozvoji	22	23,4 %	19,6 %
Žena		18	16,4 %	
Muž	Vzdělávání	45	47,9 %	47,5 %
Žena		52	47,3 %	
Muž	Vzhledu	2	2,1 %	2,5 %
Žena		3	2,7 %	
Muž	Rodinnému životu	4	4,3 %	7,4 %
Žena		11	10,0 %	
Muž	Milostnému životu	20	21,3 %	22,1 %
Žena		25	22,7 %	
Muž	Náboženství	1	1,1 %	1,0 %
Žena		1	0,9 %	

Legenda: žlutě jsou zvýrazněny nejdůležitější hodnoty

Komentář: Získané odpovědi ukazují, že respondenti mužského i ženského pohlaví by se v následujících třech letech chtěli nejvíce věnovat vzdělávání (47,5 %). Druhou, pro respondenty nejvíce důležitou hodnotou se stal milostný život (22,1 %).

Z odpovědí je také patrné, že dospívající ve svém životě v současnosti nepovažují za hodnotné náboženství (1,0 %) a vzhled (2,5 %).

Předpoklad č. 2: Studenti se chtějí v následujících třech letech věnovat vzdělávání, je tímto potvrzen.

Tabulka č. 11: Dospívající a oceňování lidí

Pohlaví	Jakých lidí si respondenti nejvíce cení?	Četnost	Procenta	Celkem
Muž	Inteligentních	15	31,9 %	25,5 %
Žena		11	20,0 %	
Muž	Bohatých	2	4,3 %	2,9 %
Žena		1	1,8 %	
Muž	Úspěšných v kariéře	5	10,6 %	7,8 %
Žena		3	5,5 %	
Muž	Fyzicky přitažlivých	2	4,3 %	2,0 %
Žena		0	0,0 %	
Muž	Čestných	23	58,9 %	61,8 %
Žena		40	72,7 %	
<i>Legenda: žlutě jsou zvýrazněny důležité hodnoty</i>				

Komentář: Tabulka znázorňuje strukturu výsledků z hlediska toho, jakých lidí si respondenti nejvíce cení. Adolescenti značně upřednostňují jedince, kteří jsou čestní. Tuto hodnotu zvolilo celkem 63 respondentů, z toho 23 mužů a 40 žen. Z výsledků také vyplývá, že si studenti váží lidí, kteří jsou inteligentní (26). Naopak nejméně oceňují fyzicky přitažlivé jedince (2).

Předpoklad 3: Čestných lidí si více cení chlapeci než dívky, je tímto zamítnut.

Tabulka č. 12: Dospívající a představa výhry jednoho milionu korun

Pohlaví	Jak by respondenti naložili s výhrou jednoho milionu korun?	Četnost	Procenta	Celkem
Muž	Cestování	5	4,9 %	16,7 %
Žena		12	11,8 %	
Muž	Investice	23	22,5 %	35,2 %
Žena		13	12,7 %	
Muž	Charita, nadace	3	2,9 %	9,8 %
Žena		7	6,9 %	
Muž	Spoření	10	9,8 %	25,5 %
Žena		16	15,7 %	
Muž	Zabezpečení (rodina, přátelé)	6	5,9 %	12,8 %
Žena		7	6,9 %	

Legenda: žlutě jsou zvýrazněny nejdůležitější hodnoty

Komentář: Dané schéma představuje stručný přehled odpovědí, které uváděli respondenti na základě vlastního mínění. Většina studentů by podstatnou část peněz investovala (35,2 %) nebo uložila na spořicí účet (25,5 %). Naopak 9,8 % studentů by peněžní výhru darovalo charitě nebo nadaci.

Předpoklad 4: Při výhře jednoho milionu korun by studenti peníze zřejmě použili na cestování, **se tedy nepotvrdil.**

Tabulka č. 13: Dospívající a shodnost v názorech na život se svými rodiči

Pohlaví respondentů	Jaké mají respondenti názory na život se svými rodiči?		
	Shodují se s nimi na většině podstatných otázek	Shodují se s nimi málo	Neshodují se s nimi
Muž	36	11	0
Žena	39	15	1
Celkem	75	26	1
Procenta	73,5 %	25,5 %	1,0 %

Komentář: Z celého výzkumného souboru se celkem 75 respondentů, z toho 36 mužů a 39 žen, shoduje se svými rodiči na většině zásadních otázek. Dalších 26 studentů se s nimi shoduje málo a pouze 1 student se s nimi v podstatě vůbec neshoduje.

Tabulka č. 14: Dospívající a setkávání s kamarády mimo času stráveného ve škole

Pohlaví respondentů	Jak často se respondenti stýkají se svými kamarády?			
	Vícekrát než třikrát za týden	Dvakrát až třikrát za týden	Jednou za týden	Méně často
Muž	13	22	6	6
Žena	7	25	16	7
Celkem	20	47	22	13
Procenta	19,6 %	46,1 %	21,6 %	12,7 %

Komentář: Z tabulky je zřejmé, že se respondenti setkávají se svými kamarády mimo času stráveného ve škole dvakrát až třikrát za týden. Tuto odpověď zvolili muži (22) a ženy (25) téměř shodně. Z odpovědí také vyplývá, že se dvacet adolescentů stýká se svými kamarády vícekrát než třikrát za týden a dvacet dva dospívajících jednou za týden. Možnost „méně často“ označilo pouze třináct respondentů.

Tabulka č. 15: Dospívající a důležitá kritéria při výběru zaměstnání (brigády)

Pohlaví	Co považují respondenti za důležité při výběru zaměstnání?	Četnost	Procenta	Celkem
Muž	Zajímavá práce	28	14,9 %	14,5 %
Žena		31	14,2 %	
Muž	Dobry plat	42	22,3 %	20,4 %
Žena		41	18,7 %	
Muž	Práce, ve které mohou něčeho dosáhnout	5	2,7 %	5,7 %
Žena		18	8,2 %	
Muž	Zodpovědná práce	8	4,3 %	2,5 %
Žena		2	0,9 %	
Muž	Možnost setkávání se s lidmi	8	4,3 %	5,7 %
Žena		15	6,8 %	
Muž	Výhodná pracovní doba	24	12,8 %	12,3 %
Žena		26	11,9 %	
Muž	Dlouhá dovolená	2	1,1 %	0,5 %
Žena		0	0,0 %	
Muž	Jistota, že nepřijdou o místo	11	5,9 %	4,9 %
Žena		9	4,1 %	
Muž	Společensky uznávaná práce	7	3,7 %	2,7 %
Žena		4	1,8 %	
Muž	Příjemní spolupracovníci	24	12,8 %	14,5 %
Žena		35	16,0 %	
Muž	Nepracovat pod přílišným tlakem	19	10,1 %	10,8 %
Žena		25	11,4 %	
Muž	Dobrá možnost pracovního postupu	10	5,3 %	5,7 %
Žena		13	5,9 %	

Legenda: žlutě jsou zvýrazněny nejdůležitější hodnoty

Komentář: Poslední tabulka uvádí výsledky šetření týkajícího se výběru zaměstnání či brigády. Respondenti považují za nejdůležitější faktor dobrý plat (20,4 %). Poté následovaly položky zajímavá práce (14,5 %) a příjemní spolupracovníci (14,5 %), u kterých se projevila naprosto shodná relativní četnost. Také často označovanou položkou se stala výhodná pracovní doba (12,3 %). Naopak za nejméně důležitý faktor studenti považují dlouhou dovolenou (0,5 %)

7 Diskuse

V úvodní části této kapitoly se zabývám interpretací výsledků výzkumného šetření a jejich srovnáním s teoretickými předpoklady jednotlivých autorů. Také se snažím porovnat předchozí výsledky a celkově se zamýšlet nad problematikou hodnotové orientace středoškolských studentů. Na závěr uvádím limity svého výzkumu a případné možnosti pro další bádání.

Jedním z hlavních výzkumných cílů této bakalářské práce bylo zjistit, jaké hodnoty preferují nebo naopak nepovažují za důležité středoškolští studenti a jaké rozdíly se v hodnotové orientaci objevují mezi dívkami a chlapci. Pomocí dotazníkového šetření jsem zjistila, že se u adolescentů na vrcholu hodnotového žebříčku objevuje hodnota **zdraví**, kterou označilo devadesát dva ze sto dvou respondentů. Poté následovaly hodnoty **svoboda** (67), **přátelství** (63), **rodina a děti** (54), **láska** (50). Z výsledků je patrné, že tyto hodnoty preferují spíše dívky než chlapci, tím se zároveň potvrdil i můj předpoklad. Při zkoumání jsem dále zjistila, že respondenti nepovažují za důležitou hodnotu náboženství, která byla zvolena celkem sedmdesát sedmkrát. Pro porovnání jednotlivých výsledků uvádím poznatky některých autorů:

Podle Osecké (2001) ve druhé polovině 90. let 20. století dospívající nejvíce preferovali hodnoty přátelství, zábava a práce. Sak (2000) naopak uvádí, že došlo ke značnému poklesu hodnot životní partner, láska, rodina a děti. Uvedený výzkum Saka dává za pravdu, že nastala určitá změna v hodnotové orientaci dospívajících, protože v současné době jedinci naopak preferují hodnoty láska, rodina a děti. Kraus (2006) dále uvádí, že hodnotová orientace adolescentů je stále více ovlivňována společností, která považuje za nejdůležitější spotřební hodnoty, a proto na počátku 21. století se na vrcholu hodnotového žebříčku objevovaly hodnoty spokojený život, zajímavá a dobrá práce. Tyto preferované hodnoty se staly též předmětem mého hlubšího zkoumání.

V souvislosti se spokojeným životem mě konkrétně zajímalo, co si adolescenti pod tímto pojmem představují. Studenti opět za nejvíce hodnotné považovali **zdraví**, jehož relativní četnost byla 24,9 %. Tato hodnota se v mém výzkumu objevila na prvním místě již po druhé. Podle mého názoru adolescenti nejvíce preferují tuto hodnotu, protože v současné době jsme vystaveni různým druhům onemocnění a

celkově roste počet lidí se zdravotním postižením. Druhou, důležitou hodnotou se stala **rodina, děti, partner** (18,0 %). Také adolescenti často volili hodnotu naplnění **vlastních snů a cílů** (16,7 %). Tyto tři hodnoty bychom mohli klasifikovat podle Kučerové (1996) na základě různých sfér, ve kterých poznává jedinec sebe i své okolí. Výše zmiňované zdraví bychom podle ní zařadili mezi vitální neboli životní hodnoty, které zajišťují naše základní životní potřeby. Kučerová dále rozlišuje sociální hodnoty, které jsou výsledkem vztahu jedince. Zde bychom zařadili hodnoty rodina, děti a partner. Hodnota naplnění vlastních snů a cílů by spadala do civilizačních hodnot vyplývajících ze společenské činnosti a produkce.

Dalším úkolem mého výzkumu bylo zjistit, co považují studenti za důležité při výběru zaměstnání či brigády. Podle Krause (2006) na počátku 21. století dospívající především preferovali zajímavou práci. Z vlastního šetření jsem ale zjistila, že adolescenti považují za nejdůležitější **dobry plat** (20,4 %). Teprve potom následují **faktory zajímavá práce** (14,5 %), **příjemní spolupracovníci** (14,5 %) a **výhodná pracovní doba** (12,3 %). Naopak za nejméně podstatný faktor pokládají dlouhou dovolenou (0,5 %). Zjištění jednotlivých výsledků pro mě bylo zajímavé, a to zejména ve srovnání s výsledky Krause, který uvádí na prvním místě zajímavou práci. Kdybych měla podle Sprangerova systému zhodnotit, o jaké typy jedinců se jedná, určitě bych jmenovala ekonomické typy, které jsou zaměřeny především na prospěšnost. Výsledná data nejsou pro mě až tak překvapující, protože v současné době jsou peníze důležitým prostředkem materiálního zabezpečení.

Z tohoto úhlu pohledu mě také zajímalo, jak by respondenti naložili s výhrou jednoho milionu korun. U této otevřené otázky se studenti měli zamyslet nad danou výhrou a uvést vlastní názor. Domnívala jsem se, že by adolescenti peníze použili na cestování. Můj předpoklad byl ovlivněn různými názory, které často slýchávám: současní teenageři chtějí cestovat, cestování je snem řady studentů a další. Výsledná data byla pro mě pozoruhodným zjištěním. Určitá část respondentů sice uváděla, že by peníze použila na cestování (16,7 %), avšak 35,2 % respondentů bylo pro výhodnou **investici peněz**. Také většina studentů by **podstatnou část peněz uložila na spořicí účet** (25,5 %). Ukázalo se, že předpoklad Krause (2006), který zmiňuje, že adolescenti směřují spíše k egoismu a k ekonomickému blahu, se prokázal.

Důležitým cílem mého dotazování bylo také zjistit, jakých lidí si dospívající nejvíce cení. Odpovědi nám ukazují, že 63 respondentů, z toho 23 mužů a 40 žen, upřednostňuje takové lidi, kteří jsou **čestní**. Tuto položku označili jak ženy, tak muži za nejdůležitější. Vágnerová (2015) zmiňuje teoretický předpoklad, podle kterého se opravdu prokázalo, že pro adolescenty jsou důležití takoví jedinci, jejichž vzájemný vztah je založený na důvěře a porozumění.

Také mě, jako budoucího pedagoga, velmi zajímalo, čemu by se chtěli respondenti věnovat během příštích tří let. Předpokládala jsem, že se studenti gymnázia určitě budou chtít věnovat vzdělávání, což se také potvrdilo. Výsledky ukazují, že respondenti mužského i ženského pohlaví by se v následujících třech letech chtěli věnovat **vzdělávání** (47,5 %). Také často označovanou položkou se stal **milostný život**, který získal celkem (22,1 %). Naopak nejmenší relativní četnost mělo náboženství (1,0 %), což se prokázalo i u hodnotového žebříčku adolescentů.

Z teoretických předpokladů jednotlivých autorů také vyplývá, že v období adolescence dochází k častým konfliktům mezi dospívajícími a jejich rodiči, a proto se toto téma stalo též předmětem mého zkoumání. Výsledky ukazují, že 73,5 % respondentů **se shoduje v názorech na život se svými rodiči**. Toto zjištění je pro mě velmi překvapující, jelikož jsem předpokládala, že současným adolescentům připadají názory rodičů spíše zastaralé a jejich nároky přehnané.

Jelikož v tomto vývojovém období jsou pro jedince důležité přátelské vztahy, zajímalo mě, jak často se respondenti scházejí se svými kamarády. Dospívající nejvíce uváděli, že **se setkávají se svými vrstevníky vícekrát než třikrát** (19,6 %) nebo **dvakrát až třikrát za týden** (46,1 %). Tedy předpoklad Vágnerové (2005), která uvádí, že je pro adolescenty důležité mít přátele, se kterými mohou trávit volný čas, se potvrdil.

7.1 Limity a možnosti výzkumu

Na závěr bych chtěla zmínit limity svého výzkumu a možnosti pro další bádání. Jsem si vědoma toho, že výzkumný soubor tvořilo pouze 102 respondentů, a to pouze z jedné školy – gymnázia. Určitě bych se v případě dalšího zkoumání snažila provést výzkum na větším souboru respondentů. Také bych zapojila do výzkumného šetření studenty

z různých typů středních škol a v rámci možností i z odlišných krajů. Dále si uvědomuji, že na studenty působí různé sociální prostředí. Určitě se objevují rozdíly mezi jedináčky a těmi, kteří mají sourozence. Značný vliv na utváření hodnotové orientace jedince mají rovněž rodinné prostředí a přátelské vztahy. V mém výzkumu většina respondentů uvedla, že žije téměř v úplné rodině a se svými přáteli se stýká dvakrát až třikrát za týden. Tedy pro další výzkum bych vybrala takové respondenty, kteří žijí v jiném typu rodiny a méně často tráví čas se svými kamarády.

IV ZÁVĚR

Bakalářská práce se věnuje problematice hodnot a hodnotové orientace středoškolských studentů. Jejím hlavním cílem bylo zjistit, jaké hodnoty se objevují na vrcholu hodnotových žebříčků současných adolescentů. Dílčím úkolem bylo rovněž stanovit, jak se shodují zjištěné výsledky dotazníkového šetření s prostudovanými výzkumy jednotlivých autorů.

Teoretická část práce se skládá ze dvou hlavních kapitol. Na začátku první kapitoly uvádím základní vymezení pojmu adolescence a různá hlediska, která charakterizují toto vývojové období. Poté následují jednotlivé podkapitoly, které jsou zaměřeny na psychické a vývojové změny. Pozornost je věnována především tělesným, hormonálním a emocionálním změnám, ale také vývoji poznávacích procesů a vývoji identity. V podkapitole socializace jsem se pokusila uvést různé sociální vlivy, které na jedince značně působí. Také jsem se zaměřila na proměny vztahů dospívajících s rodiči, sourozenci a vrstevníky. Druhá kapitola pojednává o hodnotách a hodnotovém žebříčku adolescentů. Nejprve jsem definovala samotný pojem hodnota a vysvětlila proces hodnocení. Dále jsem uvedla, jak si jedinci utvářejí vlastní systém hodnot a jak jednotlivé hodnoty vnímají. Krátkou podkapitolu jsem věnovala podmíněnosti a funkcím hodnot. Také jsem zde představila různé klasifikace hodnot, a to dle hledisek jednotlivých autorů. V závěrečné části teoretické práce se zabývám vývojem hodnotové orientace adolescentů, kde uvádím různé výzkumy provedené na území České republiky.

Cílem výzkumné části práce bylo zjistit, jaké hodnoty považují za důležité středoškolští studenti. Na základě výzkumného šetření jsem také mohla stanovit, jaké rozdíly se v hodnotové orientaci objevují mezi dívkami a chlapci. Jednotlivé informace jsem zjišťovala pomocí kvantitativního výzkumu, tedy dotazníkového šetření. Z výsledků vyplynulo, že většina studentů považuje hodnoty zdraví, svoboda a přátelství za nejdůležitější ve svém životě. Ze získaných dat bylo také dokázáno, že tyto hodnoty preferují spíše dívky než chlapci. Dále jsem se pokusila zjistit, jakých lidí si studenti nejvíce cení, co by chtěli dělat v následujících třech letech a jak by naložili s peněžní výhrou. Většina studentů uvedla, že si váží lidí, kteří jsou čestní. Případné vyhrané peníze by investovali nebo uložili na spořicí účet. Studenti při zamýšlení nad tím, čemu

by se chtěli věnovat v následujících třech letech, často označovali položku vzdělávání. Jak je vidět, každý z nás má jiné představy o hodnotách, a proto se mé předem stanovené předpoklady ne vždy potvrdily.

V současné době je problematika hodnot dospívajících diskutovaným tématem. Řada autorů se zabývá výzkumy týkajícími se hodnotové orientace. Mohu říci, že v porovnání s mým výzkumným šetřením, je zřetelné, že se hodnotová orientace dospívajících stále mění a vyvíjí. Myslím si, že veškeré zjištěné výsledky jsou velmi užitečné, a to především pro oblast školství, kdy na základě hodnotového poznání mohou pedagogové lépe rozvíjet osobnost studentů, a vést je tak správným směrem.

V SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-722-0195-6.

ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.

ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8463-X.

DOBROVOLSKÁ, Danuška. *Hodnotová orientace vysokoškoláka z hlediska současné koncepce hodnot*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. Spisy Pedagogické fakulty v Ostravě.

DOROTÍKOVÁ, Soňa. *Filosofie hodnot: problémy lidské existence, poznání a hodnocení*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-860-3979-X.

FRANKL, Viktor Emil. *Lékařská péče o duši*. Brno: Cesta, 2015. ISBN 978-80-7295-195-6.

HORÁK, Josef. *Kapitoly z teorie výchovy: problematika hodnot a hodnotové orientace*. Liberec: Technická univerzita, 1996. ISBN 80-708-3196-0.

HORÁK, Josef. *Škola a hodnotová orientace dětí a mládeže*. Liberec: Technická univerzita, 1997. ISBN 80-708-3257-6.

HUDEČEK, Jaroslav. *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. Praha: Academia, 1986.

KRAUS, Blahoslav. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-731-5125-1.

KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk – hodnoty – výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vydáno vlastním nákladem, 1996. ISBN 80-856-6834-3.

LANGMEIER, Josef, Dana KREJČÍŘOVÁ a Miloš LANGMEIER. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyziologie*. Jinočany: H & H, 1998. ISBN 80-860-2237-4.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7.

MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologická charakteristika osobnosti*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1304-8.

OSECKÁ, Lída. *Typologie v psychologii: aplikace metod shlukové analýzy v psychologickém výzkumu*. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0854-3.

PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-798-5.

PRUDKÝ, Libor. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. Novověk. ISBN 978-80-200-1751-2.

PRUNNER, Pavel. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002. ISBN 80-7177-710-2.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.

ROSENZWEIG, Milan. *Životní hodnoty: příručka pro učitele občanské nauky: učební pomůcka pro základní školy, zvláštní školy a střední školy*. Praha: Komenium, 1991. Na pomoc učitelům (Komenium). ISBN 80-854-2607-2.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990. Pyramida (Panorama). ISBN 80-703-8078-0.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8829-5.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-722-9042-8.

SKORUNKOVÁ, Radka. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-253-9.

SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 2., opr. vyd. Brno: Barrister, 2004. Studium (Barrister). ISBN 80-865-9865-9.

SVĚTLÝ, Jaroslav. *Hodnoty a hodnocení*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila. *Vývojová psychologie pro studenty učitelství*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1998. ISBN 80-704-4207-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VELEHRADSKÝ, Antonín. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Praha: Svoboda, 1978. Sociologická knihnice (Svoboda).

ZEBROWSKA, Marie. *Vývinová psychológia detí a mládeže*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1983.

VI SEZNAM TABULEK

- Tabulka č. 1 *Složení respondentů z hlediska pohlaví*
- Tabulka č. 2 *Složení respondentů z hlediska věku*
- Tabulka č. 3 *Složení respondentů z hlediska počtu sourozenců*
- Tabulka č. 4 *Složení respondentů z hlediska rodinných poměrů*
- Tabulka č. 5 *Hodnoty a jejich důležitost pro dospívající*
- Tabulka č. 6 *Dospívající a vnímavost pojmu „spokojený život“*
- Tabulka č. 7 *Rodinný a veřejný život z pohledu dospívajících*
- Tabulka č. 8 *Vlastnosti a jejich důležitost pro dospívající*
- Tabulka č. 9 *Dospívající a podmíněnost rozhodování*
- Tabulka č. 10 *Dospívající a budoucnost*
- Tabulka č. 11 *Dospívající a oceňování lidí*
- Tabulka č. 12 *Dospívající a představa výhry jednoho milionu korun*
- Tabulka č. 13 *Dospívající a shodnost v názorech na život se svými rodiči*
- Tabulka č. 14 *Dospívající a setkávání s kamarády mimo času stráveného ve škole*
- Tabulka č. 15 *Dospívající a důležitá kritéria při výběru zaměstnání (brigády)*

VII SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník

Dotazník

Milí studenti,

jmenuji se Blanka Vojtová a jsem studentkou Pedagogické fakulty v Hradci Králové. Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který je zaměřen na zjištění hodnotové orientace středoškolských studentů.

Dotazník je anonymní, proto prosím o co nejupřímnější vyplnění všech otázek. Získané informace budou použity pouze pro účely zpracování bakalářské práce.

Děkuji Vám za ochotu a čas, který vyplnění věnujete.

1. Pohlaví: (Zakroužkujte prosím odpovídající variantu)

- a) Muž
- b) Žena

2. Věk: (Doplňte)

.....

3. Počet sourozenců: (Zakroužkujte prosím odpovídající variantu)

- a) Žádný
- b) Jeden
- c) Dva
- d) Tři
- e) Čtyři
- f) Více

4. Žiji: (Zakroužkujte prosím odpovídající variantu)

- a) S matkou i otcem
- b) Pouze s matkou
- c) Pouze s otcem
- d) S prarodiči
- e) S jinou osobou

5. Následující hodnoty ohodnoťte pomocí stupnice 1 až 5 dle jejich důležitosti pro Vás. Číslice 1 znamená nejmenší důležitost a číslice 5 nejvyšší důležitost. Vámi určenou hodnotu zakroužkujte.

Hodnoty	Nedůležité → Důležité				
Zdraví	1	2	3	4	5
Láska	1	2	3	4	5
Štěstí	1	2	3	4	5
Peníze	1	2	3	4	5
Přátelství	1	2	3	4	5
Partnerský vztah	1	2	3	4	5
Rodina a děti	1	2	3	4	5
Zájmy, koníčky, zábava	1	2	3	4	5
Náboženství	1	2	3	4	5
Cestování	1	2	3	4	5
Vzdělání	1	2	3	4	5
Svoboda	1	2	3	4	5
Úspěch	1	2	3	4	5
Pomoc druhým	1	2	3	4	5
Fyzická krása	1	2	3	4	5

- 6. Co si představíte, když se řekne pojem „spokojený život“?
Zakroužkujte z nabízených možností tři pro Vás nejdůležitější hodnoty.**
- a) Být úspěšný
  - b) Bezstarostnost
  - c) Rodina a děti, partner
  - d) Láska
  - e) Zdraví
  - f) Přátelství
  - g) Peníze
  - h) Svoboda
  - i) Naplnění vlastních snů a cílů
  - j) Dobré zaměstnání
- 7. Pokud byste měli porovnat rodinný život a veřejné politické záležitosti, je pro Vás důležitější: (Zakroužkujte prosím odpovídající variantu)**
- a) Rodinný život
  - b) Veřejný život
  - c) Obojí stejně
- 8. Očíslujte následující vlastnosti od 1 do 10, přičemž číslo 1 přiřadíte vlastnosti, která je pro Vás nejdůležitější, a číslo 10 té nejméně důležité.**

Láskyplný	
Ctižádnostivý	
Poctivý	
Odvážný	
Logický	
Zdvořilý	
Tvořivý	
Spolehlivý	
Nápomocný	
Radostný	

9. Důležitější je pro mě: (Zakroužkujte prosím odpovídající variantu)

- a) Následovat své srdce
- b) Rozhodovat se podle rozumu

**10. V následujících 3 letech bych se chtěl/a více věnovat svému:
(Zakroužkujte 2 možnosti)**

- a) Profesnímu rozvoji
- b) Vzdělávání
- c) Vzhledu
- d) Rodinnému životu
- e) Milostnému životu
- f) Náboženství

11. Nejvíce si cením lidí, kteří jsou: (Pouze jedna možná odpověď)

- a) Inteligentní
- b) Bohatí
- c) Úspěšní v kariéře
- d) Fyzicky přitažliví
- e) Čestní

12. Představte si, že jste v loterii vyhráli jeden milion korun. Jak byste naložili s jeho podstatnou částí? (Otevřená otázka)

13. Jaké máte v současné chvíli názory na život se svými rodiči? (Zakroužkujte prosím odpovídající variantu)

- a) Shodují se s nimi na většině podstatných otázek
- b) Shodují se s nimi málo
- c) Neshodují se s nimi

**14. Jak často se stýkáte se svými kamarády mimo času stráveného ve škole?
(Zakroužkujte prosím odpovídající variantu)**

- a) Vícekrát než třikrát za týden
- b) Dvakrát až třikrát za týden
- c) Jednou za týden
- d) Méně často

**15. Prosím, vyznačte 4 možnosti, které Vy osobně považujete za důležité při výběru
zaměstnání (brigády).**

- a) Zajímavá práce
- b) Dobrý plat
- c) Práce, ve které můžete něčeho dosáhnout, díky svému působení na okolí
- d) Zodpovědná práce
- e) Možnost setkávání se s lidmi
- f) Výhodná pracovní doba
- g) Dlouhá dovolená
- h) Jistota, že nepřijdete o místo
- i) Společensky uznávaná práce
- j) Příjemní spolupracovníci
- k) Nepracovat pod přílišným tlakem
- l) Dobrá možnost pracovního postupu

Děkuji Vám za Vaše odpovědi! Vaše účast v tomto průzkumu mi pomohla získat důležitá data pro mou bakalářskou práci.